

V. Özel Konular

V.1 Banka Kredilerindeki Çevrimsel Dinamiklerin Takibi: Türk Bankacılık Sektörüne Dair Bulgular

V.1.1 Giriş

Finansal ve ekonomik istikrar bağlamında, düzenleyici otoriteler tarafından yakından izlenen göstergelerden biri olan kredi büyümesi, gelişmekte olan piyasaların makroekonomik dinamikleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kredilerde aşırı daralma olduğu dönemlerde, genellikle tüketim ve yatırım harcamaları düşmekte, ekonomik aktivite yavaşlamakta ve istihdam göstergelerinde bozulma gözlenmektedir. Diğer taraftan, aşırı kredi büyümesi finansal dengesizliklere, rasyonel olmayan varlık fiyatlamalarına, cari işlemler dengesinde kötüleşmeye ve enflasyon başta olmak üzere makroekonomik göstergelerde bozulmalara neden olabilmektedir. Finansal kriz yazınındaki çalışmalar, yüksek kredi genişlemesinin krizleri istatistiki olarak anlamlı bir şekilde öncülediğini göstermektedir (Demirguç-Kunt ve Detragiache, 1998; Borio ve Lowe, 2002; Kaminsky ve Reinhart, 1999; Eichengreen ve Arteta, 2002). Bu bağlamda, düzenleyici otoriteler kredi eğilimlerini yakından takip etmektedir. Özellikle küresel finansal krizin ardından gelişmiş ülkelerin uyguladığı genişlemeci para politikaları neticesinde GOÜ piyasalarında hızlı kredi büyümeleri gözlenmiş ve bu durum söz konusu ülkelerde makroihtiyati tedbirler alınmasına yol açmıştır.

Yukarıda bahsi geçen nedenlerden dolayı, ekonomistler ve politika yapıcılar, kredilerdeki uzun dönemli eğilimden farklılaşan hareketlerin belirlenmesine ve çeşitli politika uygulamaları ile tedbir alınmasına özel önem vermişlerdir (Buncic ve Melecky, 2013; Kiss ve diğ., 2006; Jakubik ve Moinescu, 2015; Drehmann ve diğ., 2010). Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) da döngüsel sermaye tamponu politikaları için trendden ayrılan kredi genişleme ve sıkışma dönemlerinin belirlenmesine dayanan bir hesaplama yöntemini tavsiye etmiştir (BIS, 2010). Literatürde kredi sıkışması/genişlemesinin olduğu dönemleri belirlemede çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Tekil kredi göstergelerinin uzun dönemli eğiliminden ayrıştırılmasıyla kredi açığı serisinin elde edilmesine dayanan filtreleme yöntemlerinin¹ yanı sıra, kredi göstergelerinin makro ekonomik dinamikler ile açıklanamayan kısmının seyrinin incelendiği ekonometrik yöntemler² en yaygın kullanılan metotlar arasındadır. Türkiye özelinde ise, Aydın ve Yılmaz (2019) filtreleme yöntemleri ile elde ettikleri kredi açığı serisini kullanarak 1997-2017 dönemi için kredi gelişmelerini değerlendirirken, Çolak ve diğ. (2019) çalışması filtreleme teknikleri ve ekonometrik yöntemler kullanarak 2005-2019 yılları arasında uzun dönemli eğilimden ayrılan kredi büyüme dönemlerini belirlemeye çalışmışlardır. Bu özel konuda, Çolak ve diğ.(2019) çalışmasında filtreleme yöntemleri ile elde edilen kredi açığı göstergelerinin analiz bulguları 2005-2019 dönemi için güncel veriler kullanılarak özetlenmektedir.

V.1.2 Metodoloji ve Veri

Bu çalışmada, toplam kredi hacminin yanı sıra, toplam ticari krediler, TL ve YP ticari krediler, toplam tüketici, konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri için kredi genişlemesi/sıkışması dönemlerinin belirlenmesi amacıyla hesaplamalar yapılmıştır. Her bir kredi türü için dört farklı kredi göstergesi türetilmiştir. Oluşturulan kredi göstergeleri; reel kredinin logaritması, reel kredi yıllık büyümesi, kredi/GSYİH oranı ve Kara ve Tiryaki (2013) tarafından geliştirilen kredi ivmesidir.³ Bir sonraki aşamada, dört farklı kredi göstergesi dört farklı filtreleme yöntemi ile uzun dönemli trendinden ayrıştırılarak farklı kredi açığı serileri oluşturulmuştur. Diğer bir deyişle, her bir kredi türü için toplamda 16 farklı kredi açığı serisi elde edilmiştir.

¹ Drehman ve diğ., 2010; Elekdağ ve Wu, 2011; Hosszu ve diğ., 2015.

² Barajas ve diğ., 2007; Dell'arcia ve diğ., 2016; Arena ve diğ., 2015.

³ Kredi ivmesi t zamandaki 12 aylık kredi değişiminin t-12'deki yine 12 aylık kredi değişiminden farkının yıllık GSYİH'ye oranı şeklinde hesaplanmaktadır.

İlgili yazında, kredi serilerini uzun dönemli trendinden arındırmak için yaygın olarak kullanılan çeşitli filtreleme yöntemleri mevcuttur. Örneğin, BIS, döngüsel sermaye tamponu uygulamaları için trendden ayrılan kredi genişleme ve daralma dönemlerinin belirlenmesi amacıyla bir hesaplama yöntemi tavsiye etmiştir (BIS, 2010). BIS'in makroihtiyati politika aracı olarak önerdiği yöntemde örneklem sonu yanlılığını önlemek amacıyla tek taraflı Hodrick-Prescott (HP) filtreleme (one-sided HP filter) metodu kullanılmıştır. Bu çalışmada HP filtreleme yöntemine ek olarak Christiano-Fitzgerald (CF) filtresi, Hamilton filtresi ve Butterworth filtresi de kullanılmıştır.

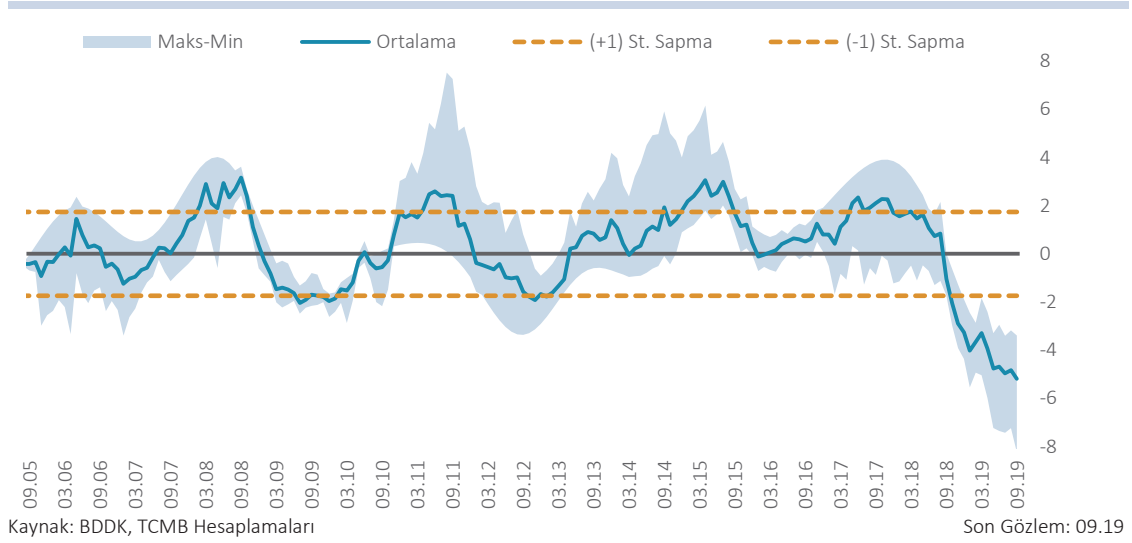
HP filtreleme metodu, orijinal kredi serilerinin trend etrafındaki oynaklığının minimize edilmesi ve bir önceki kredi değeri ile olan farkın da düzgünleştirme parametresi olarak modele eklenmesi yöntemine dayanmaktadır (Hodrick ve Prescott, 1997). Hamilton filtresinde ise belli bir dönemdeki kredi serisi gecikmeli dönem değerleri ile regresyona sokulmakta ve elde edilen kalıntı (residual) değerleri kredi açığı serisi olarak kullanılmaktadır (Hamilton, 2018). CF ve Butterworth filtreleme yöntemleri ise frekans düzleminde sonsuz varsayılan zaman serileri içerisinde optimal kredi açığı serisini stokastik serilerden elde etmeyi amaçlamaktadır (Christiano ve Fitzgerald, 2003; Pollock, 2000).⁴ Söz konusu yöntemlerin bazı kısıtları bulunmaktadır. Temel olarak, çevrim sonuçlarının eğilim tahminlerinde kullanılan serilerin başlangıç dönemlerine göre değişiklik gösterebildiği bilinmektedir. Özellikle HP filtresi sonuçları düzgünleştirme parametresinin değerine oldukça duyarlıyken, Hamilton filtresi ise serilerin geçmiş değerlerini kullandığından dolayı bazı dönemlerde varyasyonu görece yüksek sonuçlar sunabilmektedir. Öte yandan, CF filtresinin analiz edilen zaman serisine yönelik varsayımları kısıtlayıcı olabilmektedir. Bu özel konu kapsamında, filtreleme için tek bir metoda bağlı kalınmayıp farklı yöntemler kullanılarak bulguların tutarlılığının ve sağlamlığının desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Yine yazına uygun şekilde filtreleme yöntemleri ile elde edilen kredi açığı göstergeleri trende göre belli bir eşik değerinin üzerinde ise o dönem "kredi genişlemesi" ve belli bir eşik değerinin altında ise "kredi sıkışması" dönemi olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu eşik değer yazında kredi açığı serisinin belli bir standart sapma oranı ile çarpılması ile elde edilmektedir. Mendoza ve Terrones (2008) 1,75 standart sapma oranını önerirken, Elekdağ ve Wu (2011) çalışmasında 1,55 değeri eşik değer olarak kullanılmıştır. IMF (2004) çalışmasında ise kredi açığının eğilimden ne kadar saptığını ölçmek amacıyla 1 standart sapma yöntemi benimsenmiştir. Bu çalışmada daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenerek eşik değerler, farklı filtreleme yöntemleriyle elde edilen serilerin ortalamasının (+1) ve (-1) standart sapması şeklinde kullanılmıştır.

Metodolojiye örnek olması bakımından, Grafik V.I.1 toplam krediler/GSYİH oranı için dört farklı filtreleme yöntemi ile elde edilen kredi açığı serilerinin ortalama değerlerini ve minimum-maksimum değerler arasındaki bandı göstermektedir. Sıfırın altındaki değerler trendin altında kredi açığını ve üstündeki değerler de trendin üzerinde bir kredi açığı olduğunu belirtmektedir. Kredi açığı serilerinin (+1) standart sapma değerini aştığı durum "kredi genişlemesi" ve (-1) standart sapma değerinin altına indiği durum ise "kredi sıkışması" olarak adlandırılmıştır. Buna göre, kredi/GSYİH göstergesi için dört filtreleme yöntemiyle elde edilen kredi açığı serilerinin ortalama değeri, küresel kriz öncesi 2007 yılı, 2011 yılı ilk yarısı, 2015 yılı ilk yarısı ve 2017 yılı için kredi genişlemesini ima etmektedir. Benzer şekilde trendin altına kalınan dönemlere bakıldığında, 2009 yılı kriz dönemi, 2012 yılı ikinci yarısı ve 2018 yılı Ağustos ayından itibaren olan dönem de kredi sıkışmasının gözlemlendiği dönemler olmaktadır. Ortalama kredi açığı serisi üzerinden sunulan bu gösterimin yanında, her bir filtreleme yöntemi bazı dönemlerde diğer filtreleme yöntemlerinden farklı sonuçlar verebilmektedir. Örneğin, 2012 yılı ilk yarısında ortalama makul sınırlar içerisinde bir kredi/GSYİH açığı gözlenirken, minimum değeri alan kredi açığı serisi kredi sıkışmasını göstermektedir. Yine 2014 yılında ortalama kredi açığı makul sınırların içerisinde iken maksimum değeri alan kredi açığı serisi kredi genişlemesini ima etmektedir.

⁴ Çolak ve diğ. (2019) çalışmasında filtreleme yöntemlerinin teknik detayları yer almaktadır.

Grafik V.1.1: Kredi / GSYİH Oranı İçin Hesaplanan Kredi Açığı Serisi (HP Filtresi)

Bu çalışmada, ilgili dönem için 16 kredi açığı serisinden kaç tanesinin kredi genişlemesi/sıkışması belirttiği hususu çevrimsel kredi dinamikleri için ölçüt olacaktır. Kredi türüne ve para birimine göre ayrı ayrı incelediğimiz toplam kredi verileri, 2005 ile 2019 arasındaki dönem için aylık olarak elde edilmektedir.⁵ Analizimiz, toplam bankacılık sektörü kredileri ve toplam ticari kredilere ek olarak (ticari kredilerde TL ve YP cinsi alt ayrımını da içerecek şekilde) taşıt, konut ve ihtiyaç kredisi ile birlikte toplam tüketici kredilerinden oluşmaktadır.

V.1.3 Kredi Türü Bazında Sıkışma ve Genişleme Dönemleri

Grafik V.1.2'de, kur etkileri için düzeltilmiş toplam krediler için genişleme ve sıkışma aşamalarına işaret eden göstergelerin sayısı gösterilmektedir. Gösterge sayısının yüksek olması, ilgili dönemde trendin üzerinde veya altında kredi gelişmesinin yaşandığı yönünde güçlü bir bulgu sunmaktadır. Örnekleme 2006 yılı öncesinde, 16 göstergeden yaklaşık 14'ü, devam eden finansal derinleşme süreci ve Türkiye'deki kredi piyasalarının hızlı bir şekilde canlanması neticesinde trendin üzerinde kredi genişlemesine işaret etmektedir. Küresel finansal kriz döneminde dış likidite sıkışıklığı, fonlama maliyetlerindeki artış ve uluslararası ticaret hacminde yaşanan düşüşlerle birlikte kredi koşullarının ve iç ekonomik faaliyet görünümünün bozulduğu bilinmektedir. Göstergelerin hemen hemen tamamı, söz konusu zaman diliminde kredi hacminde trendin altında daralma olduğunu önermektedir. Ancak, krizden sonra gelişmiş ülkelerde para politikası otoriteleri tarafından geleneksel olmayan para politikalarının uygulanması, GOÜ finansal sistemlerine yoğun likidite akışına yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, kredi arzındaki rahatlama ve banka kredilerine olan talepteki toparlanma ile bu dönemde kredi genişlemesine işaret eden göstergelerin sayısı 10'a ulaşırken, 2011 yılı sonuna kadar olumlu döngü dinamiği eğilimleri korunmuştur.

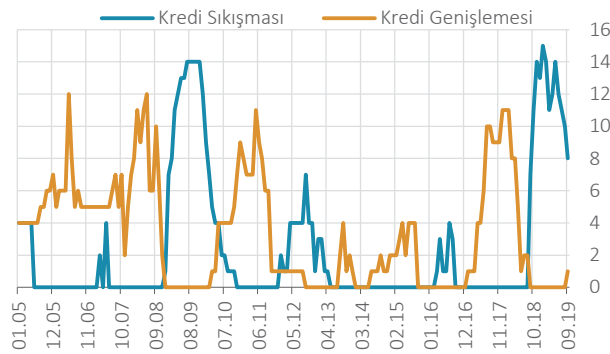
Cari açığın yükseldiği, kredi tahsislerinde önemli bir genişlemenin olduğu bu sürecin ardından finansal istikrarın korunması adına önemli makroihtiyati önlemler alınmıştır. Bu bağlamda, zorunlu karşılık oranları ile rezerv opsiyonu mekanizması, kredi/değer oranı ve tüketici kredilerinde taksit kısıtlamaları gibi politikaların kullanılmasıyla kredi büyümesinin ivmesi azalmış ve bu dönemde sıkışma belirten gösterge sayısında artış olmuştur. 2013'ten 2016'ya kadar olan dönemde ise kredi piyasasında istikrar gözlenmiş ve sıkışma/genişleme belirten gösterge sayısı sınırlı seviyelerde kalmıştır. 2017 yılının başından 2018'in ikinci yarısına kadar olan dönemde, kredi kanalını ve ekonomik aktiviteyi desteklemek amacıyla Kredi Garanti Fonu (KGF) ile koordineli olarak yeni kredi teminatları getirilmiştir. Bankacılık sistemi, bu imkânlar

⁵ Kredi/GSYİH rasyosunun hesaplanmasında TÜİK tarafından sağlanan GSYİH verileri üç ayda bir toplanmakta ve Fernandez (1981) tarafından geliştirilen enterpolasyon tekniği kullanılarak aylık frekansa dönüştürülmektedir.

aracılığıyla finansal olmayan şirketlere yaklaşık 300 milyar TL tutarında kredi sağlamıştır. KGF kefaletleriyle krediye daha kolay erişim, ticari kredilerde önemli bir büyümeye yol açmış ve 18 göstergeden yaklaşık 10 tanesi bu dönemde kredi genişlemesi davranışını yakalamıştır. Son olarak, 2018 yılının ortalarında yerel finansal piyasalarda artan oynaklığın kredi koşullarında kötüleşmeye neden olduğu ve göstergelerin 15 tanesinin 2018 son çeyreğinde kredi sıkışması gösterdiği gözlenmiştir. 2019 yılı üçüncü çeyreğinden çeyreğinden itibaren de kredi piyasalarında bir miktar toparlanma olduğu ve sıkışmayı ima eden gösterge sayısında azalma eğilimi olduğu bulgulanmaktadır.

Toplam ticari krediler (KEA) ve tüketici kredileri için hesaplanan kredi açığı göstergeleri, tarihsel eğilimleri toplam kredilerden daha detaylı bir şekilde yakalamaktadır (Grafik V.1.3). Dinamikler detaylı bir şekilde incelendiğinde, 2017 yılında TL ticari kredilerin, KGF uygulamasının da etkisiyle büyüme bölgesine geçtiği görülmektedir. Bu süre zarfında, tüm kredi türlerinde yüksek oranda trendin üzerinde genişleme olduğu göstergelerden anlaşılmaktadır (Grafik V.1.4). Diğer taraftan, döviz cinsinden ticari krediler göz önüne alındığında, sonuçlar, özellikle 2016 yılı sonundan itibaren TL cinsinden ticari kredilerden ayrılmaktadır (Grafik V.1.5). 2017-2018 dönemine ait zaman diliminde, firmaların YP kredilerini YP cinsi gelirleri ile ilişkilendiren düzenlemenin ve firmaların artan kur oynaklığıyla birlikte YP kredi kullanımındaki ihtiyatlı tutumlarının etkisiyle YP kredilerde daralma gözlenmiştir. Son aylarda da YP kredilerde sıkışma ima eden gösterge sayısında artış devam etmektedir. YP kredilerde sıkışmanın TL kredilerden önce 2016 yılından itibaren başlaması trendin de aşağı yönlü olmasına yol açmış ve sıkışma belirten gösterge sayısı YP krediler için TL kredilere kıyasla bir miktar düşük kalmıştır.

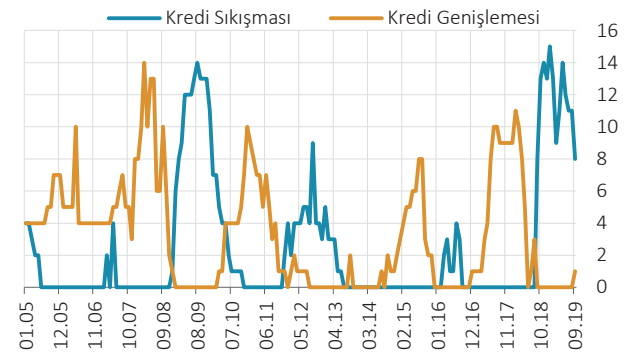
Grafik V.1.2: Toplam Kredilerde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı

Kaynak: BDDK, TCMB Hesaplamaları

Son Gözlem: 09.19

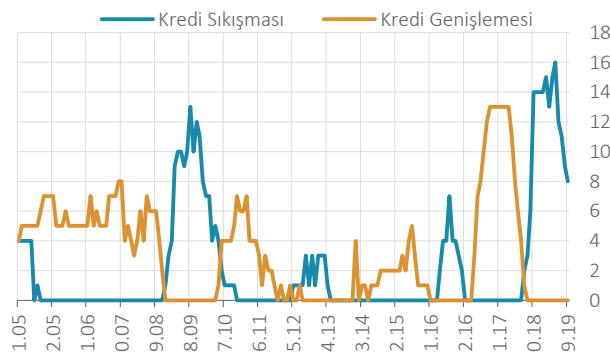
Grafik V.1.3: Toplam Ticari Kredilerde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı

Kaynak: BDDK, TCMB Hesaplamaları

Son Gözlem: 09.19

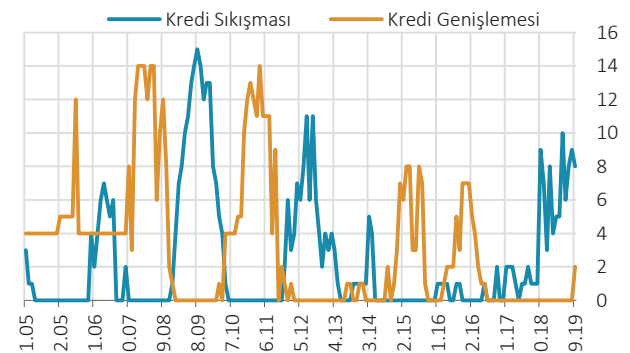
Grafik V.1.4: TL Ticari Kredilerde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı

Kaynak: BDDK, TCMB Hesaplamaları

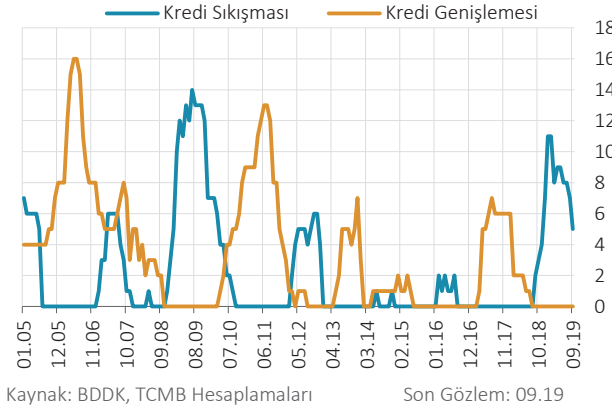
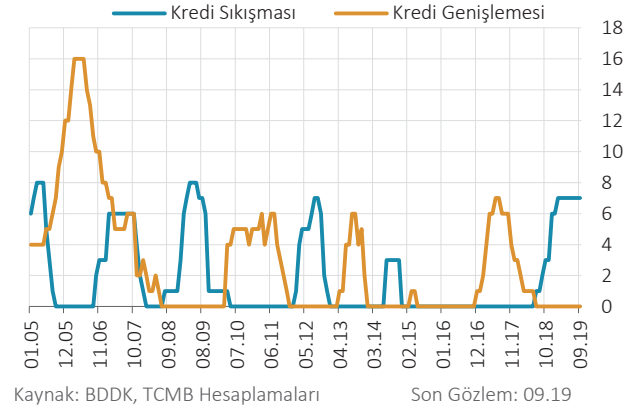
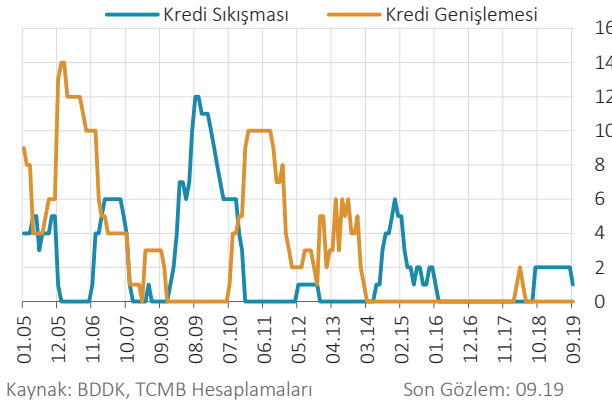
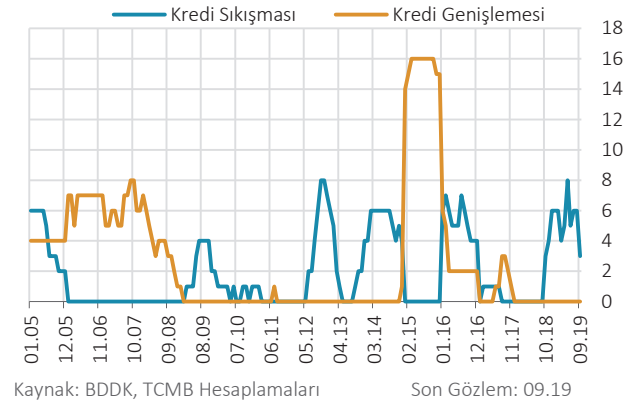
Son Gözlem: 09.19

Grafik V.1.5: YP Ticari Kredilerde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı

Kaynak: BDDK, TCMB Hesaplamaları

Son Gözlem: 09.19

Grafik V.1.6: Toplam Tüketici Kredilerinde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı**Grafik V.1.7: Konut Kredilerinde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı****Grafik V.1.8: Taşıt Kredilerinde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı****Grafik V.1.9: İhtiyaç Kredilerinde Genişleme ve Sıkışma Belirten Gösterge Sayısı**

Toplam tüketici kredilerinde küresel krizde trendin altında daralma belirten gösterge sayısı da ticari kredilerde olduğu gibi oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır (Grafik V.1.6). Makroihtiyati önlemlerin yoğunlaştığı 2012-13 yıllarında daralma belirten gösterge sayısında artış olmuş ve daha sonra 2017 yılına kadar tüketici kredilerinde istikrarlı bir seyir izlenmiştir. 2017 yılında tüketici kredileri genelinde trendin üzerinde genişleme belirten gösterge sayısında artış olmuş ve 2018 yılı son çeyreğinden sonra sıkışma dönemine geçilmiştir. 2019 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren ise kredi sıkışması eğiliminde yavaşlama dikkat çekmektedir. Konut kredilerinde, 2016 yıl sonuna doğru ipotekli konut satışları için teşvik sağlanmasıyla birlikte kredi genişlemesi göstergelerinin sayısı sekize ulaşmıştır (Grafik V.1.7). 2018 yılında, konut kredisi faiz artışına bağlı olarak, kredi ile finanse edilen konut satışlarında ciddi bir düşüş göze çarpmış ve yaklaşık sekiz gösterge konut kredisinde trendin altında yavaşlama olduğuna işaret etmiştir. Taşıt kredilerinde ise, son yıllarda taşıt finansmanı için bankacılık sektörünün payının oldukça düşmesi ve finansman şirketlerinin aktif bir rol almasından dolayı daha ılımlı bir seyir izlenmiştir (Grafik V.1.8). Özellikle 2016 yılından itibaren bankacılık sektörü tarafından kullanılan taşıt kredilerinde aşırı hareketler gözlenmemiştir.

İhtiyaç kredilerinin döngüsel davranışları diğer tüketici kredisi türlerinden farklılaşmaktadır (Grafik V.1.9). Ekonomik yavaşlamanın belirgin olduğu dönemlerde ihtiyaç kredilerinde gözlenen daralma diğer kredi türlerindeki eğilimler kadar belirgin değildir. Örneğin, 2009 küresel kriz döneminde sıkışma göstergeleri dört adet ile sınırlı kalmış ve 2019 yılında da maksimum sekize ulaşmıştır. Bu durumun sebebi olarak,

ekonomik aktivitedeki durgunluk neticesinde artan işsizlik ve düşen reel harcanabilir gelir seviyesinden dolayı hanehalkının harcamalarını veya borçlarını finanse etmek için ihtiyaç kredisine yönelmesi gösterilebilir. Hanehalkının tarihsel olarak düşük TGA oranına ve kredi riskine sahip olmasından dolayı da, durgunluk dönemlerinde bankalar diğer kredi türlerine nazaran ihtiyaç kredilerinde daha az sıkışmaya gitmiştir. 2015 yılında hızla çoğalan kredi genişlemesi göstergeleri ise o dönemde kredi kartı taksit sınırlaması düzenlemesinden dolayı hanehalkının yoğun şekilde ihtiyaç kredilerine yönelmeleriyle açıklanmaktadır.

V.1.4 Değerlendirme

Bu özel konuda, Türk bankacılık sektörü kredilerinde uzun dönemli eğilimden ayrışan genişleme ve sıkışma dönemlerinin izlenmesi için bazı filtreleme yöntemleri kullanılarak bir ölçüt geliştirilmesi amaçlanmıştır. Analizin veriye yönelik ve metodolojik çerçevesinin Türkiye'deki kredi gelişmeleri ile ilgili yazına çeşitli katkıları bulunmaktadır. Öncelikle, bu çalışma aylık bazda trendsiz kredi göstergeleri oluşturarak kredi piyasasının yüksek frekansta izlenmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca, tek bir filtreleme tekniğine dayanmak yerine HP, CF, Butterworth ve Hamilton dâhil olmak üzere çok sayıda zaman serileri filtresi yardımıyla kredi döngüsü gerçekleştirmelerini ortaya koymaktadır. Son olarak, toplam kredi hacminin yanında çeşitli kredi türleri ve alt kırımlarının da analize dahil edilmesiyle, tüketici ve ticari kredileri için de uzun dönemli eğilimler dikkate alınarak kredi gelişmeleri takip edilebilmektedir. Çalışmada farklı filtreleme yöntemleri ve kredi oranıyla türetilen göstergelerin bulguları, örneklem dönemindeki kredi piyasası döngüleriyle uyum sergilemektedir.

Kaynakça

- Arena M., Bouza S., Dabla-Norris E., Gerling K., & Njie L. (2015). Credit Booms and Macroeconomic Dynamics: Stylized facts and Lessons for Low-Income Countries. IMF Working Paper No. WP/15/11
- Aydın, H. İ., & Yılmaz, G. (2019). Türk Bankacılık Sektörü için Kredi Açığı Göstergeleri. TCMB Ekonomi Notları Serisi. No: 2019-02
- Barajas, A., Dell’Ariccia, G., & Levchenko, A. (2007). Credit booms: The good, the bad, and the ugly. Unpublished: International Monetary Fund.
- BIS (2010). Guidance for National Authorities Operating the Counter-cyclical Capital Buffer. Bank for International Settlements
- Borio, C. E., & Lowe, P. W. (2002). Asset prices, financial and monetary stability: exploring the nexus. Bank for International Settlements
- Buncic, D., & Melecky, M. (2013). Equilibrium credit: The reference point for macroprudential supervisors. The World Bank.
- Christiano, L. J., & Fitzgerald, T. J. (2003). The band pass filter. *International Economic Review*, 44(2), 435-465.
- Colak, M. S., Güney, İ. E., Senol, A., & Yılmaz, M. H. (2019). Monitoring and Forecasting Cyclical Dynamics in Bank Credits: Evidence from Turkish Banking Sector. TCMB Çalışma Tebliği No:19/29
- Dell’Ariccia, G., Igan, D., Laeven, L., & Tong, H. (2016). Credit Booms and Macrofinancial Stability, *Economic Policy*, 31(86), 299–357.
- Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (1998). The determinants of banking crises in developing and developed countries. *IMF Staff Papers*, 45(1), 81-109.
- Drehmann, M., Borio, C., Gambacorta, L., Jiménez, G., & Trucharte, C. (2010). Countercyclical capital buffers; exploring options. BIS Working Paper (No. 317)

- Eichengreen, B., & Arteta, C. (2002). Banking crises in emerging markets: presumptions and evidence. *Financial policies in Emerging Markets*, 47-94.
- Elekdag, S., & Wu, M. Y. (2011). Rapid credit growth: boon or boom-bust? (No. 11-241). International Monetary Fund.
- Fernandez, R. B. (1981). A methodological note on the estimation of time series. *The Review of Economics and Statistics*, 63(3), 471-476
- Hamilton, J. D. (2018). Why you should never use the Hodrick-Prescott filter. *Review of Economics and Statistics*, 100(5), 831-843.
- Hodrick, R. J., & Prescott, E.C. (1997). Postwar U.S. Business Cycles: An Empirical Investigation. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 29, No.1, 1-16
- Hosszú Z., Körmendi G., & Mérő B. (2015). Univariate and multivariate filters to measure the credit gap. (No. 118). MNB Occasional Paper.
- IMF (2004). Are credit booms in emerging markets a concern? *IMF World Economic Outlook*, 147-166.
- Jakubik, P., & Moinescu, B. (2015). Assessing optimal credit growth for an emerging banking system. *Economic Systems*, 39(4), 577-591.
- Kaminsky, G. L., & Reinhart, C. M. (1999). The twin crises: the causes of banking and balance-of-payments problems. *American Economic Review*, 89(3), 473-500.
- Kara, H., & Tiryaki, T. S. (2013). Credit Impulse and the Business Cycle. Central Bank of Turkey Working Paper.
- Mendoza, E. G., & Terrones, M. E. (2008). An anatomy of credit booms: evidence from macro aggregates and micro data (No. w14049). National Bureau of Economic Research
- Pollock, D. S. G. (2000). Trend estimation and de-trending via rational square-wave filters. *Journal of Econometrics*, 99(2), 317-334.

V.2 Varlık Yönetim Şirketleri ve Bankaların Tahsili Gecikmiş Alacak Satışları

Bankalar, TGA olarak sınıflandırdıkları kredilerini kendi imkânları ile tahsil edebilmekte, tahsil imkânının sınırlı olduğu durumlarda piyasa koşullarına bağlı olarak varlık yönetim şirketlerine (VYŞ) satabilmekte, belirli şartlar altında aktiflerinden silebilmekte ya da borçlunun ödeme performansının düzelmesi ve ilgili donuk alacakları yönetmelikte belirtilen koşulların da gerçekleşmesi ile yeniden canlı kredi olarak sınıflandırabilmektedir.¹ Bankaların TGA'larını tahsil etmeye çalışması öncelikli yöntem olarak tercih edilmektedir. Ancak, borcun tahsil edilebilme kabiliyetinin sınırlı olması, yasal takip süreçlerinin zaman alması ve maliyet unsurları finansal kuruluşları donuk alacaklarını satış yoluyla bilançodan çıkarmaya sevk etmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde takipteki alacakların çözümlenmesinde VYŞ'ler önemli bir rol oynamaktadır.

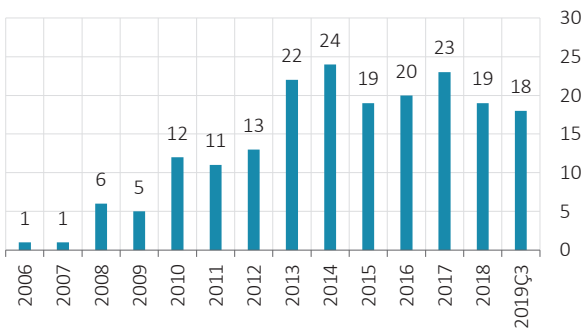
Varlık Yönetim Şirketleri

VYŞ'ler bankalar ve diğer finansal kuruluşların alacaklarının satın alınması, tahsili, yeniden yapılandırılması ve satılması amacıyla kurulmaktadır. Ülkemizde VYŞ'lerin kuruluş ve faaliyet esasları ilk olarak 2002 yılında yayımlanan yönetmelik ile düzenlenmiştir. Takipteki alacakların tasfiye edilmesine ilişkin yasal çerçeve, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve 1 Kasım 2006 tarihinde güncellenen yönetmelik ile güçlendirilmiştir.²

VYŞ'ler borçlular ile bankaların uzlaşamadıkları konularda yeni çözüm önerileri sunabilmektedir. Borç devralındığında, borçlu ile VYŞ arasında yeni bir hukuki ve ticari ilişki başlamakta ve borçlunun ödeme gücü göz önünde bulundurularak alacaklar yeniden yapılandırılmaktadır. Bu kapsamda VYŞ'ler alacaklarını tahsil etmek amacıyla borca işletilen faizden kısmen veya tamamen vazgeçebilmekte, anaparadan indirim yapabilmekte, borcun vadesini uzatabilmekte ve gerekirse borçlulara ilâve finansman sağlayabilmektedir.

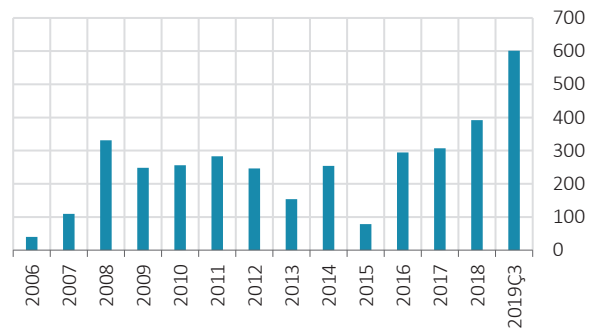
VYŞ'lere TGA satışları ilk olarak 2001 krizi sonrası sorunlu kredileri çözümlenmek amacıyla 2004-2005 yılında TMSF bünyesindeki bankaların TGA satış işlemleri ile başlamıştır. Takip eden dönemde özel bankalar da TGA satışına başlamış, böylece TGA satışı yapan banka sayısında yıllar içinde artış görülmüştür. 2017 yılında yapılan düzenleme değişikliği ile birlikte kamu bankalarına ait alacakların da VYŞ'lere satışının yolu açılmıştır. TGA satışı yapan banka sayısı ve ortalama satış tutarı, dalgalı bir seyir izlemekle birlikte yeni VYŞ'lerin sisteme girmesinin de etkisiyle yıllar içinde genel olarak artış kaydetmiştir (Grafik V.2.1 ve V.2.2).

Grafik V.2.1: VYŞ'lere Satış Yapan Banka Sayısı (Akım, Adet)

Kaynak: TCMB, BDDK

Grafik V.2.2: Banka Başına Düşen Ortalama Satış Tutarı (Akım, Milyon TL)

Kaynak: TCMB, BDDK

¹ Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılabacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

² Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik-1 Kasım 2006.

2019 yılı Ekim ayı itibarıyla piyasada aktif olarak 22 adet VYŞ faaliyet göstermekte ve faaliyetlerini BDDK'nın iznine ve denetimine tabi olarak yürütmektedir. Mevcut durumda faaliyet izni olan ancak aktif faaliyet göstermeyen VYŞ'ler de bulunmaktadır. VYŞ'lerin faaliyetleri kapsamında ağırlıklı olarak bankaların TGA'larını satın aldıkları; faktoring, finansal kiralama ve finansman şirketlerinden ise sınırlı miktarda varlık devraldıkları görülmektedir. Bazı dönemlerde VYŞ'ler birbirleri arasında da varlık alım satımı gerçekleştirmiştir.

Tablo V.2.1: VYŞ'lerin Bilançosu (Eylül 2019, Milyon TL)

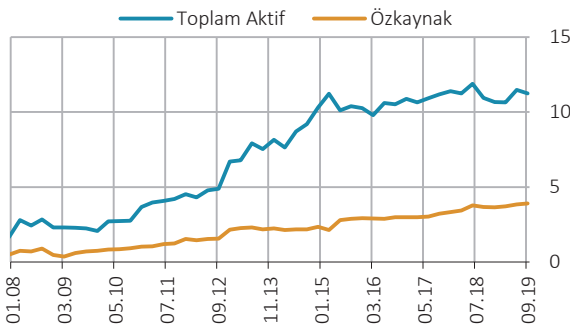
Aktifler		Pasifler	
Mali Kuruluşlardan Alacaklar	274	Alınan Krediler	2.047
Krediler	388	İhraç Edilen Menkul Kıymetler	360
Takipteki Krediler	6.120	Diğer	561
Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	2.867	Özkaynaklar	1.672
Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar	223		
Diğer	660		
Toplam Aktif	4.798	Toplam Pasif	4.798
Özkaynak/Toplam Aktif (%)	34,8		
Karşılık Oranı (%)	46,9		

Kaynak: BDDK, TCMB

VYŞ'lerin aktif büyüklüğü 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla 4,8 milyar TL olmuştur. VYŞ'lerin aktif kompozisyonunda takipteki krediler önemli bir yer tutmaktadır. VYŞ'lerin takipteki kredileri için beklenen zarar karşılığı ayırdığı, karşılık oranının yüzde 47 civarında olduğu görülmektedir. VYŞ'lerin özkaynak dışı fonlamaları büyük ölçüde yurt içi banka ve diğer kuruluşlardan sağlanan kredilerden oluşmaktadır. Bazı VYŞ'ler aktiflerini finanse etmek amacıyla menkul kıymet ihracı da yapmaktadır. VYŞ'ler aktiflerinin üçte birinden fazlasını özkaynakları ile finanse etmektedir. VYŞ'lerin çoğunlukla TL cinsi varlık ve yükümlülüklerle sahiptir.

VYŞ'lerin özkaynakları ve aktifleri reel olarak artış eğilimini sürdürmektedir. Karlılık performansının yanı sıra sermaye artırımları da özkaynakların yukarı yönlü eğilimine katkı sağlamaktadır (Grafik V.2.3). VYŞ'lerin karlılık oranları sistemde aktif olarak faaliyet gösteren VYŞ sayısına da bağlı olarak zaman zaman önemli ölçüde oynaklık sergilemektedir (Grafik V.2.4).

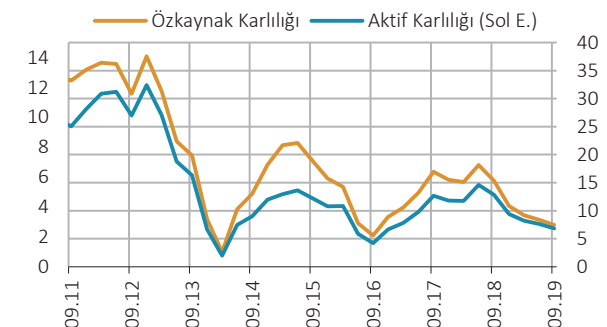
Grafik V.2.3: VYŞ'lerin Aktif ve Özkaynak Gelişimi (Reel, Milyar TL)

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 09.19

Grafik V.2.4: VYŞ'lerin Aktif ve Özkaynak Karlılığının Gelişimi (%)

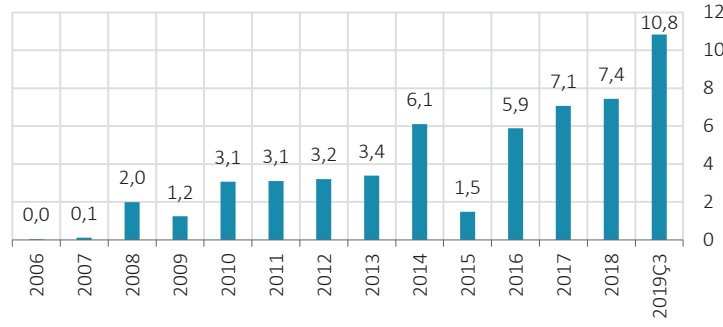

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 09.19

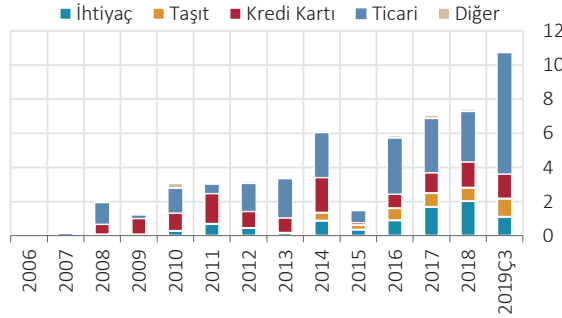
Bankaların TGA Satışları

Bankaların VYŞ'lere yaptıkları TGA satışları 2008 yılından itibaren artmaya başlamış, 2008-2018 döneminde 31 banka tarafından toplamda 55 milyar TL tutarında TGA satışı gerçekleştirilmiştir. 2019 yılının ilk 9 ayında 10,8 milyar TL düzeyinde TGA satışı yapılmıştır (Grafik V.2.5). Bankaların 2006-2019 yılları arasında gerçekleştirdiği TGA satışlarının kompozisyonu incelendiğinde, bunların yarısının bireysel kredilerden oluştuğu, bunun içerisinde ise genellikle teminatsız olan ihtiyaç kredileri ve kredi kartı alacaklarının yoğunlukta olduğu görülmektedir (Grafik V.2.6).

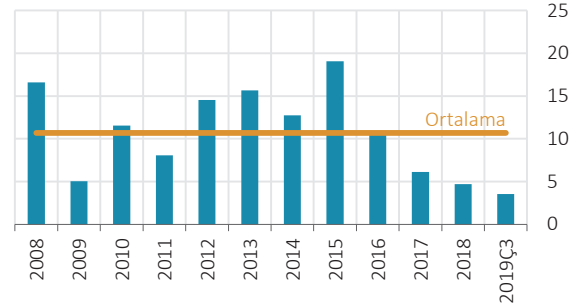
Grafik V.2.5: Bankaların TGA Satışları (Akım, Milyar TL)

Kaynak: TCMB, BDDK

TGA satışına konu olan alacaklarda fiyatlamaya konu önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. TGA satışlarının başladığı tarihten itibaren VYŞ'lerin bankalardan satın aldığı portföye, ortalama varlık değerinin yüzde 10'u kadar ödeme yaptığı görülmektedir. Alacak türü bazında incelendiğinde en yüksek fiyat oranı yüzde 34 ile konut kredisi satışlarında gerçekleşmiştir. En yüksek fiyatlamaların konut kredilerinde görülmesi, bu kredilerin teminatlı olması ve ülkemizde kredi/değer oranı düzenlemesinin bulunması nedeniyle beklenen bir durumdur. Diğer taraftan, konut kredisi dışında kalan segmentlerde fiyat oranı bakımından önemli bir farklılaşma gözlenmemekte olup bu oran ortalama olarak yüzde 10 civarındadır. Diğer yandan, özellikle 2016 yılından itibaren satış işlemlerinde fiyat oranlarının gerilediği görülmektedir (Grafik V.2.7). Bu gelişimde teminatsız bireysel kredi alacaklarının TGA satışlarındaki payının artması etkilidir. Ayrıca, finansal dalgalanma dönemlerinde söz konusu fiyat oranlarında bir miktar gerileme görülebilmektedir. Nitekim satış fiyat oranları küresel kriz dönemi olan 2009 yılında ortalama seviyenin altında gerçekleşmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında faiz oranı seviyesinin ve iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın da satış fiyat oranı üzerinde etki oluşturduğu düşünülmektedir.

Grafik V.2.6: Tür Bazında Bankaların TGA Satış Tutarları (Akım, Milyar TL)

Kaynak: TCMB, BDDK

Grafik V.2.7: TGA Satış Fiyat Oranı (%)

Kaynak: TCMB, BDDK

Bankalar, TGA satışı yaptığında satışı yapılan alacak bilanço dışına çıkarılmaktadır. Bankalar, kredilerini TGA olarak sınıflandırdığında ayrılan karşılıkla satıştan elde edilen gelir toplamının kredi tutarını aşması durumunda gelir; bu tutarın kredi toplamının altında kalması durumunda ek gider yazmaktadır. Aynı zamanda kredi bilanço dışına çıkarıldığında stok TGA bakiyesi azalmaktadır. Bu durum, bankaların aktif kalitesi görünümüne olumlu yansımaktadır.

Genel Değerlendirme

TGA çözümlemesindeki önemi yıllar içinde artmaya devam eden VYŞ'ler finansal sistem içinde TGA'ların etkin tahsilat ihtiyacını karşılayan bir yapı haline gelmiştir. TGA'ların, alanında uzmanlaşmış VYŞ'ler tarafından tahsil edilmesi bankaların üzerinden önemli bir yükü olarak finansal sistem içindeki borç yönetimi etkinliğini artırmaktadır. Ayrıca, VYŞ'lerin sağlıklı bir finansal yapıya sahip olmaları finansal istikrar açısından da yakından takip edilmektedir. 2018 yılının ikinci yarısından itibaren gözlenen ekonomik

dalgalanmalara rağmen sağlıklı bilanço yapısını koruyabilen VYŞ'lerin, faiz oranlarındaki düşüş ve ekonomik aktivitedeki toparlanma ile birlikte tahsilat performanslarının olumlu yönde gelişeceği, bunun da uzun vadeli karlılık görünümüne katkı sağlayacağı öngörülmektedir.